

ПЛАНОВЕ ЗА РЕФОРМА В ОБЛАСТТА НА РАЗСЛЕДВАНЕТО ПО НАКАЗАТЕЛНИ ДЕЛА В СЛОВЕНИЯ

*Марко Шорли*³⁰

Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи постановява основните принципи, към които трябва да се придържат съдилищата на държавите – страни по Конвенцията.

Текстът на член 6 от Конвенцията, така както е тълкуван от Европейския съд по правата на човека, предвижда правораздавателните органи да съблюдают някои основни гаранции. Това са гаранции, че всяко лице, срещу което е повдигнато обвинение за извършване на престъпление, ще бъде съдено от безпристрастен съд, ще се ползва с презумпцията за невинност до доказване на обратното с влязло в сила съдебно решение, ще може да упражнява правото си на защита и делото му ще бъде решено в разумен срок.

В словенската система тези принципи са взети предвид. Словенският законодател е намерил решение как съответните гаранции да бъдат въведени, като едновременно с това се осигури ефективността на системата. Това е много трудна задача. Всички усилия и всички опити, които бяха направени, за съжаление, все още не са довели до най-добрите резултати. Разгледани бяха двата алтернативни модела, а именно инквизиционният процес и състезателното производство. И двата модела могат да бъдат напълно съвместими с принципите на демократичната държава. Следователно изборът на единия или на другия модел се основава и на други аспекти, като например елементи от социално и културно естество, правните традиции в страната, необходимостта от осигуряване на равнопоставеност и т.н.

Специфична фигура в системата на наказателното правораздаване е тази на съдия-следователя. Понастоящем съдия-следователи има в Испания, Франция, Белгия, Холандия, а отскоро и в Словения.

Вътрешна организация на съдебната система в Словения

Съдебната система на Словения се състои от три инстанции. На първа инстанция наказателните дела се гледат от районните или от окръжните съдилища. Районният съд заседава в състав от един съдия и гледа дела за престъпления, за които законът предвижда наказание глоба или лишаване от свобода до три години. Прилагат се правилата на бързото производство. Основните характеристики на бързото производство са същите, както на производството по общия ред. Разликата е, че при бързото производство отсъства фазата на разследването. Извършват се само отделни следствени действия, когато това е наложително.

³⁰ Марко Шорли е заместник-председател и ръководител на наказателно отделение на Върховния съд на Република Словения. Притежава диплома по право от юридическия факултет на Университета в Любляна. Професионалната му кариера включва различни съдийски позиции. Бил е заместник-председател и председател на Съдебния съвет, член на Европейската комисия за ефикасност на правосъдието и член на работната група за подготовка на нов Наказателно-процесуален кодекс на Словения.

Окръжните съдилища разглеждат дела за престъпления, за които е предвидено наказание лишаване от свобода над 3 години. Ако предвиденото наказание е от 3 до 15 години лишаване от свобода, съдебният състав е от един съдия и двама съдебни заседатели. Ако делото е за престъпление, за което се предвижда наказание над 15 години лишаване от свобода, съдебният състав включва двама съдии и трима съдебни заседатели. Същото важи за специалните дела, свързани с престъпления, извършени от журналисти и други представители на медиите.

Господар на процеса на фазата на разследването е съдия-следователят, който изпълнява двойствена функция. На първо място, съдия-следователят упражнява функцията по разследването, като събира различни доказателства, свързани с конкретното дело. Втората функция, която в последно време беше разширена, е осигуряване на защитата на правата на обвиняемия. Тя е резултат от правомощието на съдия-следователя да издава различни заповеди – за подслушване на телефонни разговори, за претърсване и др. Съдия-следователят освен това постановява и задържане под стража.

На втора инстанция наказателните дела са подсъдни на апелативните съдилища, които ги разглеждат в състав от трима съдии.

Планове за реформи в Словения

Наказателно-процесуалният кодекс на Словения много често е критикуван както от страна на академичната общност, така и от страна на практикуващите юристи, най-вече от гледна точка на продължителността на досъдебната фаза. Основната идея, свързана с разделянето на досъдебната от съдебната фаза на процеса, датира от 60-те години и вече е очевидно остаряла. През периода на прехода настъпиха значителни политически и социални промени: промени се манталитетът на всички институции, участващи в наказателното правораздаване, появиха се нови форми на престъпност, включителното организираната престъпност и някога стабилната обществена система започна да се разпада. От друга страна, Наказателно-процесуалният кодекс беше многократно изменен вследствие на решенията, постановявани от Конституционния съд. В резултат на това системата се оказа недостатъчно ефективна, най-вече когато става въпрос за сериозни престъпления. Поради тези причини през 2001 г. Министерството на правосъдието финансира един проект, чиято цел беше създаването на нов модел за наказателно производство. Проектът приключи през 2003 г. и в момента продължават обсъжданията на подготвения проект.

Според Наказателно-процесуалния кодекс от 1967 г. господари на процеса в предварителната фаза на процеса бяха полицейските служители, докато прокурорите играеха незначителна роля. Фазата на разследването се ръководеше от съдия-следователя. С промените през последните 10 години този баланс беше съществено променен, като все повече правомощия бяха предоставяни на прокурора, което от своя страна се отрази на функциите на съдия-следователя.

Предложените промени, свързани с ролята на прокурора, разширяват още повече неговите правомощия, което ще доведе и до промяна в правомощията на съдия-следователя. Съдия-следователят все повече губи ролята си на

разследващ орган за сметка на функцията по защита на правата и свободите на обвиняемите. Все по-голяма част от неговата дейност е свързана с издаване на заповеди за претърсване, за подслушване на телефонни разговори, за задържане и т.н. Така съдия-следователят се превръща във все по-важна фигура в процеса на правораздаването и гарантирането на основните свободи.

Двойствената функция на съдия-следователя е обект на сериозни критики, тъй като се смята за недопустимо едно и също лице да отговаря за извършването на следствени действия на определен етап от производството (което е отново проява на инквизиционното начало) и едновременно с това да действа като безпристрастен съдия в същото производство.

Институтът на съдия-следователя е една от слабостите в словенското правораздаване. Съдия-следователят или не провежда правилно разследването, или не изпълнява ефективно своята функция на гарант на правата и свободите на обвиняемия.

Според моето лично виждане съдия-следователят следва да има определена роля в досъдебната фаза на наказателното производство. Според сега действащия Наказателно-процесуален кодекс съдия-следователят извършва следствени действия във втората фаза на разследването. В същото време определени правомощия имат и полицейските органи, които извършват сами определени действия в първата фаза на процеса, но са подчинени на съдия-следователя и са длъжни да изпълняват неговите нареждания във втората фаза. Прокуратурата от своя страна в съответствие с чл. 160а от Наказателно-процесуалния кодекс ръководи разследването и определя неговия обхват, без обаче да може пряко да се намесва в извършването на следствените действия. Този голям оркестър от различни участници в процеса се нуждае от диригент, и това може да бъде именно прокурорът. Още повече, член 160а от словенския Наказателно-процесуален кодекс дава право на прокурора да оказва въздействие върху работата на полицейските органи.

Понастоящем моделът на разпределение на правомощията в наказателния процес в Словения е незадоволителен. Разделянето на процеса на най-малко три фази не е изискване, което произтича от Конституцията, така че то може да бъде променено. Разпределянето на задачите между полицейските органи, съдия-следователя и прокуратурата води до наличието на прекалено много участници в процеса. Според мен следствените действия би трябвало да бъдат ръководени преди всичко от прокуратурата, а като цяло реформата трябва да доведе до намаляване на фазите в процеса, като този резултат може да бъде постигнат чрез премахване на института на съдия-следователя. В този си вид производството би отговаряло на изискванията на словенската Конституция, тъй като винаги когато са застрашени лични права и свободи, ще следва да бъде постановено съдебно решение.